

Noves parentalitats en contextos canviants

PROYECTE D'INVESTIGACIÓ

upna
Universidad
Pública de Navarra
Nafarroako
Unibertsitate Publikoa

**UNIVERSIDAD PÚBLICA
DE NAVARRA**
Dpto. de Trabajo Social
Campus de Arrosadía
31006 Pamplona (Spain)

CONTACTE
Paloma Fernández-Rasines
Tel 00 34 948169691
Correu electrònic: paloma.fernandez@unavarra.es

PROYECTE
FINANÇAT
PER:

Noves parentalitats en contextos canviants

Els canvis socials i algunes iniciatives legislatives han avivat el debat sobre la custòdia compartida i la corresponsabilitat parental. És la nostra intenció situar-ho en una reflexió més àmplia al voltant de la família i la parentalitat.

Conceptes com rols i models tradicionals, relacions de gènere o conciliació no només no són aliens a aquesta qüestió sinó que permeten ubicar-la en les coordenades adequades.

La redefinició del parentiu, la crisi del matrimoni com a institució i realitats com les de les famílies reconstituïdes després de processos de divorci, l'adopció interna i internacional, les famílies transnacionals, les monoparentals, les homoparentals i la reproducció assistida aporten elements per a comprendre el marc en què ens movem i per integrar com a recursos en qualsevol exercici de maternitat i paternitat responsable.

Han emergit noves figures parentals que proposen demandes i interrogants i plantegen canvis en les realitats personals i en les polítiques públiques i la intervenció social, experiències allunyades de la norma, eventualment estigmatitzades i considerades problemàtiques que donen llum i aporten bones pràctiques de corresponsabilitat.

La investigació que dóna origen a la pàgina

L'origen d'aquesta pàgina és una acció per a la internacionalització del talent investigador finançada a través del programa Jerónimo de Ayanz en el marc del Programa I+D+i pel 2011 del *Departamento de Educación, Universidades e Investigación del Gobierno de Navarra*.

L'acció tracta de consolidar vincles per a estudiar les parentalitats en escenaris migratoris, la circulació de menors i les funcions parentals relacionades amb la parentalitat corresponsable. La xarxa està formada per [Mónica Tarducci](#), de la Universidad de Buenos Aires, [Gioconda Herrera](#) i [Patricia Ramos](#), de la Facultad Latinoamericana de Ciencias Sociales de Quito, [José Ignacio Pichardo](#), de la Universidad Complutense de Madrid, [Paloma Fernández-Rasines](#) i [Mercedes Bogino Larrambebere](#), del Departamento de Trabajo Social de la Universidad Pública de Navarra.

Devolució del coneixement a la societat

Aquesta pàgina és la forma que s'ha triat per tal de tornar el coneixement adquirit a la societat que l'ha fet possible, divulgar la reflexió sorgida en l'àmbit acadèmic, situar-la en el marc de les pràctiques socials i culturals i les polítiques públiques i aportar l'opinió i els estudis des de l'acadèmia.

A cada bloc, es realitza una síntesi de l'estat de la qüestió, s'ofereixen les referències bibliogràfiques i enllaços que permeten ampliar la informació i es realitza un petit suggeriment de treball.

Animem a les persones, col·lectius i professionals amb interès en la temàtica que ens envïïn els seus suggeriments de millora o comentari. Contacte: paloma.fernandez@unavarra.es

Marc teòric

Igualtat de gènere

S'ha definit el gènere com una construcció social que es sustenta sobre les diferències biològiques. A partir de les seves característiques sexuals, les persones són classificades i se les hi assignen expectatives, patrons de comportament, funcions i normes. D'altra banda, hi ha estudis que afirmen que el gènere construeix la diferència sexual. Hem organitzat l'estructura social per a que sigui mantinguda per homes i dones i aquesta organització precisa del sexisme.

La família, l'escola, l'entorn i els medis de comunicació col·laboren en aquest procés de socialització que inclou valors, normes, costums, estereotips i rols.

Tota la realitat recull, reflexa i aferma aquesta diferència que impregna allò educatiu, social, jurídic, psicològic, econòmic, laboral i polític i ho converteix en sexisme. Homes i dones ocupem diferents posicions socials. Simplificant, podem dir que cada persona sap perfectament en què consisteix ser home o dona i quins comportaments consoliden o discuteixen el consens social al voltant d'aquesta qüestió.

Els rols i estereotips assignats a cada gènere proposen una lectura planera de la realitat, com si només hi hagués una forma correcta de ser home o dona i només dues formes correctes de ser persona i, per aquesta raó, suposen una càrrega i un cost, ja que limiten les possibilitats vitals.

En aquest tema resulta clau la divisió sexual del treball: tradicionalment i fins i tot avui, és en els homes en qui es confia en primer terme el treball productiu, portar el sou a casa, i les dones les que, a més de treballar en el mercat laboral, es fan càrrec del treball reproductiu i de la criança. De fet, la major part de les persones treballadores a temps parcial són les dones. De la mateixa forma, l'actitud envers les relacions també està prevista: els homes deuen ser actius i les dones dependents.

La “ficció de la igualtat”

És cert que aquestes qüestions estan al carrer i que se'n parla i que hem evolucionat. La denominada ficció de la igualtat fa que, davant els avenços aconseguits, creiem que ja està tot fet i, en no qüestionar-ho, mantinguem el sistema malgrat els seus alts costos personals i socials.

PROPOSTA DE TREBALL:

Pensa en quan eres nen o nena i en el moment actual. Quins comportaments tenies prohibits o no eren convenients per ser nen o nena en la família, en l'escola o amb les amistats? I ara, per ser home o dona?

Família, parentiu i parentalitats

L'antropologia del parentiu s'ocupa de l'estudi de la família. Dins d'aquesta, l'antropologia de la procreació estudia les manifestacions socials i culturals que fan referència a la reproducció dels grups humans, la criança de les criatures i la seva adscripció, la seva cura i l'atribució de la responsabilitat última de la seva socialització i enculturació fins a la seva maduresa social i les relacions que a partir d'aquests processos es poden desenvolupar al llarg de la vida.
(González et al.2010, p. 102)

Alguns estudis destaquen que la consanguinitat ja no és l'única instància creadora de parentiu i el parentiu occidental contemporani aposta pels vincles creats des de les relacions escollides. L'adopció, la reproducció assistida i la parentalitat homosexual amplien el model biogenètic del parentiu.

La redefinició de la família

El concepte de família fa referència a un grup de persones unides per relacions de parentiu, ja siguin de consanguinitat o afinitat, que poden o no viure juntes, però que comparteixen una identitat moral i simbòlica que fa que es percebin i siguin percebudes pels altres com una família. En aquest sentit, l'ètica del parentiu es defineix com una ètica de la cura, ja que els humans s'organitzen al voltant de qui ha de ser cuidat i pel que han de tenir cura. Famílies reconstituïdes, homoparentals, pluriparentals, protagonistes de filiacions voluntàries i biològiques, són els nous agents en un escenari de canvis en què les relacions de parella continuen constituint el nucli organitzador de les relacions socials, però el matrimoni com a institució ha perdut l'hegemonia en les societats tecnològitzades.

PROPOSTA DE TREBALL: **L'arbre genealògic familiar.**

Si ens remuntem en el temps tres o quatre generacions, el nostre arbre genealògic ens oferirà una visió dinàmica, una mostra gràfica de l'evolució de les famílies.

Matrimoni i divorci

Segons l'Institut Nacional d'Estadística, al 2011 es van produir 110.651 dissolucions de matrimonis, de les quals els divorcis van representar el 93,6%. Malgrat hi va haver una lleugera tendència a l'alça respecte el 2010, no s'aconseguien les xifres del 2006, any en què es van enregistrar 145.919 dissolucions de matrimonis.

La crisi econòmica que estem passant ha fet que moltes parelles s'ho repensin davant la incertesa econòmica.

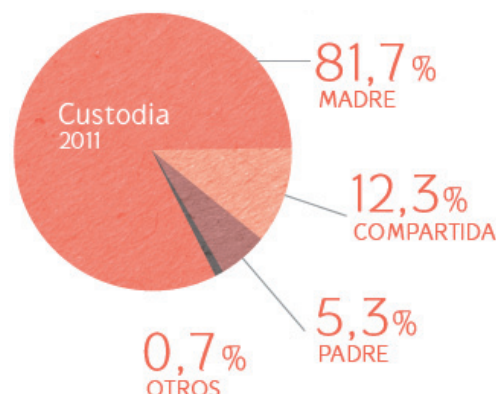
El major nombre de separacions i divorcis, tant per a homes com per a dones, es situa en la franja d'edat d'entre els 40 i els 49 anys. L'edat mitjana de les dones en el moment de la dissolució del matrimoni va ser de 42,3, la dels homes, de 44,9 anys.

La durada mitjana dels matrimonis dissolts va ser de 15,7 anys. Tres de cada 10 divorcis es van produir després de 20 anys de matrimoni i dos de cada 10 en unions que van durar entre sis i deu anys.

El 42% dels matrimonis dissolts no tenia fills, el 48,4% tenia només fills menors d'edat, el 3,9% fills majors d'edat dependents econòmicament i el 4,9% fills en ambdues situacions.

En el 57,2% de les ruptures es va assignar pensió alimentària. En el 85,9% el pagament va correspondre al pare, en el 5,1% a la mare i en el 9,0% a ambdós cònjuges. En el 12% de les ruptures hi va haver pensió compensatòria, que en nou de cada 10 casos va ser pagada per l'espòs.

En referència a la custòdia dels menors, es va atorgar a la mare en el 81,7% dels casos, en el 5,3% al pare, en el 12,3% va ser compartida i en el 0,7% es va concedir a altres familiars o institucions.

Font: INE, 2012.

PROPOSTA DE TREBALL:

Segons l'Institut Nacional d'Estadística, en la seva publicació *Mujeres y Hombres en España*, el 38,2% de les dones han deixat de treballar durant més d'un any després de néixer el seu fill davant el 7,4% d'homes que ho han fet. Pots relacionar aquesta dada amb les anteriors, que feien referència a la custòdia post-divorci?

Las caras de la maternidad, del programa Documentos TV ofereix una reflexió interessant (<http://www.rtve.es/noticias/documentos-tv/reportajes/caras-maternidad/>).

Custòdia compartida

Marc estatal

El dret espanyol contempla quatre models diferents de guarda:

1. **Guarda exclusiva d'un progenitor**, mentre que l'altre gaudeix d'un règim d'estades i comunicacions.
2. **Guarda distribuïda** dels fills, en la que cada progenitor assumeix la custòdia d'alguns dels fills.
3. **Guarda atribuïda a un tercer**, familiar, tutor o institució.
4. **Guarda conjunta o compartida** successiva, que admet diverses modalitats.
  - Guarda compartida simultània: continua la convivència de tot el grup familiar sota un mateix sostre.
  - Guarda compartida a temps parcial sense canvi de domicili per part dels menors. Els pares entren i surten del domicili familiar.
  - Guarda compartida a temps parcial amb canvi de domicili. Els menors viuen alternativament en els domicilis d'ambdós progenitors.

Davant la reforma impulsada pel ministre de Justícia, Alberto Ruiz-Gallardón, de cara a prioritzar la custòdia compartida, diverses associacions i grups, fonamentalment de pares, aposten per ella. Mentre des d'altres fòrums s'opina que només es pot concedir si hi ha una bona relació prèvia entre els progenitors i la ruptura no és contenciosa, ja que s'entén que l'interès del/la menor requereix una solució individualitzada i es vulnera si legalment s'imposa algun sistema com a preferent. Igualment, s'apunta a que no són aliens al debat els interessos respecte les pensions alimentàries, les càrregues familiars i l'ús de l'habitatge.

Navarra

La *Ley Foral 2/2011 sobre custodia de los hijos en los casos de ruptura de la convivencia de los padres* aporta una novetat sobre la legislació anterior: el jutge podrà acordar guarda i custòdia compartida o custòdia individual fins i tot quan la sol·licitud de divorci es realitzi a instàncies d'un sol progenitor i sense petició del ministeri fiscal.

Altres Comunitats autònomes

Altres comunitats com Aragó, València i Catalunya han reformat les seves legislacions. Només en el cas d'Aragó, la primera comunitat en legislar la custòdia compartida, la *Ley 2/2010 de 26 de mayo de igualdad en las relaciones familiares ante la ruptura de convivencia de los padres* aplica la custòdia compartida amb caràcter preferent. Dos anys després, segons informacions del Govern d'Aragó, el percentatge de sentències que estableixen la custòdia compartida és aproximadament del 50%.

Altres països

Actualment la custòdia compartida és la primera opció a Bèlgica i Itàlia. S'atorga únicament de mutu acord entre els progenitors a Alemanya, Noruega i Portugal. Apareix com a opció possible en França, Anglaterra, la República Txeca, Dinamarca, Finlàndia, Holanda i Suècia. A Noruega, país pioner en polítiques de repartiment parental igualitari quant a permisos de paternitat i amb una taxa d'activitat femenina quasi tan alta com la masculina, l'opció de la custòdia compartida és minoritària. L'explicació pot trobar-se en el fet que en la majoria de parelles els homes tenen una major dedicació a les activitats remunerades, el que obstaculitza els projectes de coparentalitat.

PROPOSTA DE TREBALL:

En grup, buscar arguments a favor i en contra de cadascuna de les opcions previstes per l'ordenament jurídic al nostre país. Intentar consensuar el règim ideal i les condicions necessàries per a poder-lo dur a terme.

Coparentalitat planificada

Les recents legislacions sobre guarda i custòdia a Aragó, València, Catalunya i Navarra incorporen com a instrument el Pla de parentalitat, un marc d'acords entre els progenitors que estableixen la coparentalitat post-ruptura.

És interessant constatar com, a instància judicial, es defineixen les condicions i funcions de la coparentalitat responsable, quelcom que en la realitat i el lliure transcórrer de les relacions queda a l'arbitri de cada parella.

La comunicació del Ministeri de Justícia sobre la reforma de guarda i custòdia pressuposa que homes i dones comparteixen responsabilitats parentals a parts iguals. Tot i això, una observació dels indicadors d'activitat econòmica i dels usos del temps per gènere, així com una avaluació de la incidència de les polítiques de conciliació permeten apreciar una significativa distància dels objectes marcats per les directrius estratègiques de la UE en matèria d'igualtat d'homes i dones, el que significa que la parentalitat és un assumpte escassament planificat atenent a criteris d'igualtat de gènere i que en gran mida s'apliquen models tradicionals i asimètrics.

Plans de parentalitat

En el desenvolupament de la convivència, el repartiment de tasques i responsabilitats crea diferències que no poder obviar-se un cop consumada la ruptura. Des d'aquesta perspectiva, és evident la necessitat d'elaborar plans de parentalitat previs a l'exercici de la mateixa que contemplin les seves múltiples conseqüències socials, laborals i econòmiques per a la vida d'ambdós progenitors.

PROPOSTA DE TREBALL:

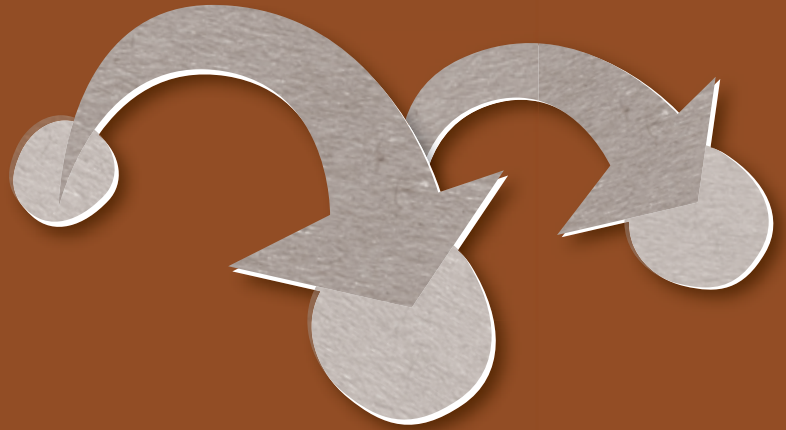
Elabora el teu pla de paternitat/maternitat ideal.

Amb qui voldries tenir fills o filles?
T'ho plantegen en solitari?
Quants fills o filles t'agradaria tenir?
Quan serà el moment oportú?
Et planteges una edat aproximada?
Com repartiries els permisos, la cura, la responsabilitat i el temps de dedicació amb l'altre progenitor?
Com s'haurien de compatibilitzar les feines i la vida personal de cada progenitor?
En cas d'una eventual ruptura, com creus que s'hauria de plantejar la custòdia?

Bones pratiques

Trajectòries migratòries

Els moviments migratoris modifiquen l'estructura, el funcionament i els rols tradicionals de gènere i impliquen l'elaboració de diversos discursos interns en les famílies, que també reben informació i criteris des d'instàncies externes: institucions governamentals i religioses, ONG i medis de comunicació social.

Habitualment els medis han mostrat a les “famílies transnacionals” com a famílies imperfectes. No obstant això, els protagonistes mostren en general una visió positiva de la seva experiència. Aquesta visió externa és més desaprovatòria per a la maternitat que per a la paternitat. També són diferents les autopercepcions d'elles i d'ells. En general, els homes es plantegen convertir-se en millors pares en l'experiència de la criança transnacional. Al 2004, en una entrevista realitzada a homes emigrants de la serra equatoriana a l'estat de Nova York, aquests homes afirmaven que l'emigració havia canviat les estratègies de tracte amb els seus fills i filles. En molts casos, la seva relació abans de l'emigració havia estat distant o basada en la disciplina. Tot i això, la distància propicià una relació transnacional basada en l'atenció més directa i continuada per vies de comunicació tecnològica.

L'Equador va passar de ser proveïdor de mà d'obra masculina per als EEUU als 80 a ser el principal proveïdor de mà d'obra femenina per a la cura en Europa a mitjans dels 90. El discurs públic sobre les famílies emigrants ha evolucionat des de la visió catastròfica de la migració com a desintegració familiar fins a una visió d'aquestes famílies com a simples objectes d'intervenció. Només marginalment se'ls considera subjectes motors de l'organització social i global de la cura. Al mateix temps, la figura de la mare tradicional responsable, que garanteix i executa la criança i la guarda, impedeix parlar de l'experiència de la maternitat transnacional com a legítima.

PROPOSTA DE TREBALL: **Mira al teu voltant.**

Coneixes algun membre d'una família transnacional en el teu entorn? Coneixes al pare o a la mare? Saps quina percepció tenen de la seva experiència? Saps com manté els vincles amb la família que s'ha quedat en el país d'origen?

Famílies reconstituïdes

La primera acceptió que registra la RAE pel terme família: “Grup de persones emparentades entre sí que viuen juntes”, es mostra insuficient per definir les famílies actuals.

Som testimonis de la dissociació dels conceptes llar i família, relació conjugal i filial. La parella conjugal, la parella parental y la parella reproductora no són necessàriament la mateixa. La conjugalitat i la parentalitat múltiples proporcionen una nova definició de família com a “xarxa social teixida al llarg de la història conjugal dels pares”.

Les famílies reconstituïdes representen sistemes multillar. Es caracteritzen per la circulació dels fills, filles, progenitors i noves figures parentals que es mouen en dimensions importants com el temps, l'espai i el sentiment “d'estar a casa” / “feeling like home”.

Es poden distingir quatre lògiques o models de família reconstituïda en funció de la posició que les noves parelles ocupen en la família:

Lògica de la substitució: a parella del progenitor que té la custòdia resideix amb els fills d'aquest últim i ocupa el lloc de l'altre progenitor. Aquesta modalitat es basa en una imatge tradicional de la família. No es qüestiona la família, sinó la figura del progenitor exclòs.

Lògica de la perennitat: suposa una contínua negociació entre les ex-parelles i les noves parelles, ja que s'entén que ha fallit el vincle conjugal però no el filial. La nova parella exerceix un “padrinatge amistós”, una relació a mig camí entre l'amistat i el parentiu.

Lògica del status quo: en la que la nova parella no assumeix cap rol apreciable relacionat amb la parentalitat.

Lògica de l'exclusió: que explica les diferències de menors o joves que pensen que el projecte de recomposició familiar no ha tingut en compte la seva opinió i en la que no se senten integrats.

L'experiència ens diu que la realitat és variada i les paraules madrastra/padrastre no mostren la riquesa ni els matisos de la realitat, així com germanastre o mitja germana, germà cada quinze dies o altres termes que de cap manera expressen les infinites cares d'aquestes noves relacions.

PROPOSTA DE TREBALL:

¿Coneixes la sèrie *Modern family*? Veure un dels seus episodis és un bon exercici.

Homoparentalitat

No totes les famílies tenen progenitors heterosexuels. En altres casos, els pares són persones que es defineixen com lesbianes, gais, bisexuals o transexuals (famílies LGBTIQ).

L'accés a la maternitat i la paternitat d'aquestes persones és variat: paternitat biogenètica, inseminació d'un donant conegut o desconegut, embaràs subrogat, adopció i acolliment, opcions que han pogut donar-se en solitari o en parella.

En qualsevol cas, l'exercici de la progenitura és freqüentment més planificat que un procés similar en persones heterosexuels. D'altra banda, són processos carregats encara d'estigmatització social atès el sentiment negatiu vers l'homosexualitat i per extensió qualsevol opció sexual no normativa. De fet, les reglamentacions d'adopcions prefereixen, en general, els pares heterosexuels que no pas els pares homosexuals.

Les famílies homoparentals comparteixen els processos de la resta de les famílies, ruptures i reconstitucions i, en aquest sentit, no són estranyes les famílies en què un progenitor aporta fills o filles d'unions heterosexuels anteriors. Aquest últim tipus de família representa probablement la modalitat de família reconstituïda o recomposta amb menor nivell de reconeixement social i acadèmic en aquests moments, possiblement perquè costa entendre que l'orientació sexual és un procés dinàmic que pot variar al llarg de la vida de les persones.

Està molt estesa la preocupació pels nens i les nenes de les famílies homoparentals, sobre la seva relació amb l'entorn, la seva orientació sexual i en general sobre el seu desenvolupament. En aquest sentit, tots els estudis realitzats, tant en el nostre país com en d'altres, revelen que no existeixen diferències substancials en el seu desenvolupament personal i social respecte els nens i les nenes criats en família heteroparentals.

PROPOSTA DE TREBALL:

Mira al teu voltant.

Mirar la pel·lícula *Los chicos están bien* (2010) permet un interessant cine-fòrum en grup, així com el documental *Mis padres son gays* (<http://www.youtube.com/watch?v=pw0yz4AjQbc>).

Processos d'adopció i acolliment

Les adopcions internacionals o dins d'un mateix país suposen la transferència de responsabilitat sobre la cura i la socialització dels nens i nenes. En els seus fonaments es troba la consideració de que els menors constitueixen un bé col·lectiu que va més enllà de les línies de filiació biològica.

Al mateix temps, els requisits per a l'adopció de cada administració responsable donen una idea clara del catàleg de competències parentals que es consideren bàsiques i de les característiques socials de les figures parentals ideals. Un fet que suposa una tensió entre el coneixement dels tècnics i experts responsables que defineixen què és ser bon pare o bona mare i els sabers profans i intuïtius dels demandants que es veuen sotmesos a un examen que la paternitat i la maternitat biològica no comporta.

Un estudi sobre les adopcions internes a l'Argentina confirma que aquesta opció de parentalitat està cada cop més estesa en parelles joves heterosexuales i que comporta freqüentment un ascens social pels menors adoptats, que van del camp a la ciutat, de famílies sense recursos a famílies amb recursos o d'unes províncies a unes altres (Tarducci 2011).

Una mare adoptant s'expressava així: "la idea d'adoptar ja la teníem, jo volia una cerca tranquil·la, un fill, i sincerament la panxa mai em va importar". En aquest sentit, les pràctiques parentals en l'adopció són percebudes com més flexibles que en la parentalitat biològica, és a dir, l'intercanvi de rols té potencialment més possibilitats de desenvolupar-se i límits més difosos, perquè cap dels membres de la parella ha experimentat la gestació del nadó en el cos abans d'enfrontar-se a la tasca de la criança.

PROPOSTA DE TREBALL:

La pel·lícula *La vergüenza* (2009) (<http://www.youtube.com/watch?v=0FiyYAT0vg>) ofereix una de les múltiples cares de l'adopció.

Agents i col·lectius

Agents i col·lectius

PIINA

Plataforma por Permisos Iguales e Intransferibles de Nacimiento y Adopción
(*Plataforma pels Permisos Iguals i Intransferibles del Naixement i l'Adopció*)

www.igualeseintransferibles.org

AHIGE

Asociación de Hombres por la Igualdad de Género

<http://www.ahige.org/>

AFADENA

Asociación de Familias Adoptivas de Navarra
(*Associació de Famílies Adoptives de Navarra*)

www.afadena.es

ANAPASE

Asociación Navarra de Madres y Padres Separados

(*ANAPASE – Associació Navarra de Mares i Pares Separats*)

anapase.blogspot.com.es

COMPAPAYMAMA

Confederación estatal de padres y madres separados

(*COMPAPAYMAMA – Confederació estatal de pares i mares separats*)

www.compapaymama.org

ASOCIACIÓN POR LA CUSTODIA COMPARTIDA LA TERRAZA

(*ASSOCIACIÓ PER LA CUSTÒDIA COMPARTIDA 'LA TERRAZA'*)

www.asociacionlaterraza.org

ASOCIACIÓN DE PADRES DE FAMILIA SEPARADOS

(*ASSOCIACIÓ DE PARES DE FAMÍLIA SEPARATS*)

www.apfs.es

ASOCIACIÓN DE ABUELOS SEPARADOS DE SUS NIETOS

(*ASSOCIACIÓ D'AVIS SEPARATS DELS SEUS NETS*)

www.abuelosseparadosdesusnietos.org

Professionals

**ASOCIACIÓN ESPAÑOLA
DE ABOGADOS/AS DE FAMILIA**
(ASSOCIACIÓ ESPANYOLA D'ADVOCATS/DES
DE FAMÍLIA)
<http://www.aeafa.es>

**COLEGIO OFICIAL DE DIPLOMADAS/OS
EN TRABAJO SOCIAL Y A.A.S.S. DE NAVARRA**
(COL·LEGI OFICIAL DE DIPLOMATS
EN TREBALL SOCIAL I A.A.S.S. DE NAVARRA)
<http://www.trabajosocialnavarra.org/>

**COLEGIO OFICIAL DE PSICÓLOGOS
Y PSICÓLOGAS DE NAVARRA**
(COL·LEGI OFICIAL DE PSICÒLEGS
I PSICÒLOGUES DE NAVARRA)
<http://www.colpsinavarra.org/index.php>

**COLEGIO DE SOCIÓLOGOS/AS Y
POLITÓLOGOS/AS DE NAVARRA**
(COL·LEGI DE SOCIÒLEGS/GUES I
POLITÒLEGS/GUES DE NAVARRA)
<http://www.colsocpona.org/index.html>

Serveis Socials d'Ajut a Famílies

**INAFI - INSTITUTO NAVARRO
PARA LA FAMILIA E IGUALDAD**
(INAFI- INSTITUT NAVARRÈS
PER A LA FAMÍLIA I LA IGUALTAT)
http://www.navarra.es/home_es/Gobierno+de+Navarra/Organigrama/Los+departamentos/Asuntos+Sociales+Familia+Juventud+y+Deporte/Organigrama/Estructura+Organica/INAI/

MEDIACIÓN FAMILIAR EN NAVARRA
(MEDIACIÓ FAMILIAR A NAVARRA)
www.navarra.es/home_es/Servicios/ficha/2580/Mediacion-familiar

PUNTO DE ENCUENTRO FAMILIAR EN NAVARRA
(PUNT DE TROBADA FAMILIAR A NAVARRA)
www.navarra.es/home_es/Servicios/ficha/2578/Punto-de-encuentro-familiar

Administració de Justícia

**Juzgado de 1º Instancia
Nº 8 de Pamplona**
(Juzgado de Familia Nº 2)
C/ San Roque, 4 - planta baja
31011 Pamplona
Tel. 848 424 370 · Fax: 848 424 368
pinspam8@navarra.es

**Juzgado de 1º Instancia
N.º 3 de Pamplona**
(Juzgado de Familia Nº 1)
C/ San Roque, 4 - planta baja
31011 Pamplona
Tel. 848 424 025 · Fax: 848 424 294
pinspam3@navarra.es

Educació

DEPARTAMENTO DE EDUCACIÓN - NAVARRA
(DEPARTAMENT D'EDUCACIÓ - NAVARRA)
www.educacion.navarra.es

**FORMACIÓN DEL PROFESORADO CAP
NAVARRA**
(FORMACIÓ DEL PROFESSORAT CAP NAVARRA)
<http://dpto.educacion.navarra.es/formacionprofesorado>

**HERRIKOA - FEDERACIÓN
DE ASOCIACIONES DE PADRES Y MADRES
DEL ALUMNADO DE NAVARRA**
(HERRIKOA - FEDERACIÓ D'ASSOCIACIONS DE
PARES I MARES DE L'ALUMNAT DE NAVARRA)
<http://www.herrikoa.net>

SORTZEN-IKASBATUAZ
<http://www.sortzen-ikasbatuaz.org>

**MINISTERIO DE EDUCACIÓN, CULTURA
Y DEPORTE DEL GOBIERNO DE ESPAÑA**
(MINISTERI D'EDUCACIÓ, CULTURA
I ESPORT DEL GOVERN D'ESPANYA)
<http://www.educacion.gob.es>

Difusió

Difusió

Jornades, congressos i trobades

XV JORNADA DE ANKULEGI:

Cuestiones contemporáneas sobre parentesco. Nuevas perspectivas y problemáticas en el estudio antropológico de los lazos familiares.

Organitzada per la Asociación Vasca de Antropología (Ankulegi) i el Departamento de Filosofía de los Valores y Antropología Social (UPV).

Comunicación presentada:

Parentalidades en contextos cambiantes: circulación de menores, corresponsabilidad parental y custodia compartida.

<http://www.ankulegi.org/xv-jornada-de-antropologia-ankulegi/>

Donostia – San Sebastián, 16 de març del 2012.

IX CONGRESO VASCO DE SOCIOLOGÍA Y CIENCIA POLÍTICA: Una Ciencia Social renovada para un nuevo tiempo.

Organitzada per la Asociación Vasca de Sociología y Ciencia Política.

Comunicación presentada:

Corresponsabilidad parental y mujeres sin maternidad: nuevas parentalidades.

Bilbo-Bilbao, 16-18 de juny del 2012.

VI CONGRESO IBEROAMERICANO DE ESTUDIOS DE GÉNERO: Alteridad y representaciones. Construcción e inclusión política de las diferencias.

Organitzat per la Facultad de Filosofía, Humanidades y Artes de la Universidad Nacional de San Juan.

Comunicación presentada:

Mujeres sin maternidad y coparentalidad: emergencia de nuevas figuras parentales.

San Juan, Argentina, 20-22 de setembre del 2012.

ENCUENTRO INTERUNIVERSITARIO EN FLACSO-ECUADOR.

Facultad Latinoamericana de Ciencias Sociales.

Comunicación presentada:

Parentalidades en contextos cambiantes. Corresponsabilidad parental planificada.

<http://www.flacso.org.ec/portal/eventos/conversatoriobrparentalidades-en-contextos-cambiantes-corresponsabilidad-parental-planificada.751>

Quito, Ecuador, octubre del 2012.

ENCUENTRO INTERUNIVERSITARIO: Parentalidad, Género y Salud.

Organitzat per: GRAFO/GETP.

Departament d'Antropologia Social i Cultural de la Universitat Autònoma de Barcelona.

Comunicación presentada:

Corresponsabilidad parental planificada y derecho a la paternidad.

Barcelona, 14-15 de desembre del 2102.

3rd EUROPEAN CONFERENCE ON POLITICS AND GENDER (ECPG).

Organizado: Universitat Pompeu Fabra.

Comunicación presentada:

Emerging Parenthood: Joint Legal Custody and Work-life Balance Policies in Spain.

<http://www.ecpg-barcelona.com/>

Barcelona, 21-23 de març del 2013.

3rd ENSACT JOINT EUROPEAN CONFERENCE.

Organizado: European Network for Social Action.

Comunicación presentada:

Joint Legal Custody and Shared residence post-divorce. New parenting plans in Spain .

<http://www.ensactistanbul.org/>

Estambul, Turquía, 17-19 de abril de 2013.

VI CONGRÉS CATALÀ/INTERNACIONAL DE SOCIOLOGIA.

Organizado: Associació Catalana de Sociologia.

Comunicación presentada:

New Parenting and Shared Residence Post-Divorce. Joint Legal Custody and Life-Work Balance in Spain.

http://acs-congres.espais.iec.cat/?page_id=12

Perpiñán, Francia, 25-27 de abril de 2013.

Investigació en xarxa

Paloma Fernández Rasines: Doctora en Antropologia Social per la Universidad del País Vasco (UPV), 1998. Ha realitzat docència i investigació en l'àmbit universitari dins i fora de l'estat espanyol: Universidad Pública de Navarra, Universitat Autònoma de Barcelona, Facultad Latinoamericana de Ciencias Sociales, FLACSO-Quito, Equador; i Duke University, als EEUU. És Professora Contractada Doctora al Departamento de Trabajo Social de la Universidad Pública de Navarra. Ha desenvolupat la seva activitat investigadora en antropologia social de la procreació i el parentiu. Els estudis de gènere i els processos migratoris han estat part important de la seva activitat docent i investigadora, així com els estudis de les identitats emergents en les minories sexuals. Actualment participa en aquesta acció internacional conjunta en l'àmbit de les noves parentalitats i s'incorpora al 2013 a col·laborar en un projecte interuniversitari sobre corresponsabilitat parental amb la Universitat Autònoma de Barcelona.

Gioconda Herrera: Doctora en Sociologia per la Universidad de Columbia/Estats Units. És professora i investigadora de FLACSO – Equador des del 1997. La seva principal línia de recerca és l'estudi de les desigualtats socials en la globalització, especialment mitjançant l'anàlisi de les migracions internacionals. Les seves últimes publicacions han girat al voltant de la relació entre el gènere, la migració i l'organització social de la cura en la globalització, així com en la comprensió de les famílies transnacionals. Actualment el seu interès se centra en examinar l'impacte de la crisi global en les estratègies migratòries dels i les equatorianes a Espanya i els Estats Units i la seva repercussió en les comunitats d'origen.

José Ignacio Pichardo Galán: Doctor en Antropologia Social per la Universidad Autónoma de Madrid (UAM), on ha impartit classes en el *Máster Oficial en Estudios Interdisciplinarios de Género* i pertany al *Instituto Universitario de Estudios de la Mujer* (IUEM) de la mateixa universitat. És Professor Ajudant Doctor al Departamento de Antropología Social de la Universidad Complutense de Madrid (UCM). Les seves principals línies de recerca es vinculen a qüestions de parentiu, diversitat familiar, sexualitat, gènere i interculturalitat. A més a més, ha realitzat estances d'investigació a la Universitat de Barcelona, San Francisco State University i el Laboratoire de Sciences Sociales de París. Les seves publicacions més rellevants es relacionen amb la diversitat sexual, els nous models de família i l'homoparentalitat.

Mónica Tarducci: És professora i investigadora d'antropologia social en la Facultad de Filosofía y Letras de la Universidad de Buenos Aires (UBA) i pertany al *Instituto Interdisciplinario de Estudios de Género* (IIEG) de la mateixa universitat. Des del 2007 és directora de la Maestría “*El poder y la Sociedad desde la problemática del género*” de la Universidad Nacional de Rosario (UNR), un mestratge pioner a l'Amèrica Llatina. També dirigeix la *Maestría en Estudios de Familia* de la Universidad Nacional de San Martín (UNSAM). Les seves línies de recerca s'emmarquen en l'antropologia del parentiu i la crítica feminista. Les seves últimes contribucions científiques tenen com a objecte d'estudi les noves maternitats del segle XXI i els processos d'adopció a l'Argentina.

Patricia Ramos: Doctoranda del Centro de *Estudios de la Etnicidad y Migraciones* (CEDEM), Instituto de Ciencias Humanas y Sociales de la Universidad de Liège. Investigadora del Programa de Sociología de FLACSO – Equador. Les seves temàtiques d'interès s'emmarquen en l'estudi de les famílies transnacionals, el gènere i les migracions. A la seva tesi de mestratge, publicada al 2010 amb el títol: “*Entre el escándalo y la rutina: medios y familias en la migración ecuatoriana*”, analitza els discursos sobre les famílies immigrants al context de la immigració internacional. Actualment es troba treballant en el seu projecte de tesi doctoral, a la Universidad de Liège – Bèlgica, sobre identitats subjectives de les dones en contextos migratoris al sud de l'Equador.

Mercedes Bogino Larrambeberé: Doctoranda del *Grupo de Investigación en Antropología Social* (GIAS) de la Universidad Pública de Navarra (UPNA). Máster en Estudios Interdisciplinarios de Género per la Universidad Autónoma de Madrid (UAM). Llicenciada i diplomada en Estudis Avançats (DEA) en Sociologia per la UPNA. Ha gaudit de la Beca *Virrey Palafox* d'intercanvi acadèmic amb la Universidad Autónoma de México (UNAM) i una Beca Pre-doctoral de *Formación de Profesorado Universitario* (FPU) del Ministeri d'Educació i Ciència. Ha realitzat estances de recerca en la *École des Hautes Études en Sciences Sociales* (EHESS) de París i al *Instituto Interdisciplinario de Estudios de Género* (IIEG) de la Universidad de Buenos Aires (UBA). Els seus principals temes d'investigació s'orienten cap a l'anàlisi de les desigualtats de gènere, les trajectòries de vida i l'estudi de les parentalitats.

REFERENCIA DEL DOCUMENTO:

FERNÁNDEZ-RASINES, Paloma; BOGINO LARRAMBEBERE, Mercedes (2012).

Noves parentalitats en contextos canviants.

[Pamplona]: [Universidad Pública de Navarra; Gobierno de Navarra].

[Consulta 10 de mayo de 2013]. Disponible en <http://coparentingb4.com/>

upna

Universidad
Pública de Navarra
Nafarroako
Unibertsitate Publikoa

**UNIVERSIDAD PÚBLICA
DE NAVARRA**

Campus de Arrosadía
31006 Pamplona
Tel 948 169 000

Traducció: Sarah Lázare Boix

PROYECTE
FINANÇAT
PER:

**Gobierno
de Navarra**

